

PROSESSIOIKEUS II

LS10, 12.15 – 16.00, 26.1.2016

AJANKOHTAISTA TODISTUSOIKEUTTA

Juhana Riekkinen
OTM, tutkija (prosessioikeus ja oikeusinformatiikka)
Lapin yliopisto, oikeustieteiden tiedekunta
Sähköposti: etunimi.sukunimi@ulapland.fi
Puhelin: 040 4844 037

Miksi te olette täällä?

Prosessioikeus II

Ajankohtaista todistusoikeutta 4 h

Syy 1:

1 lisäpiste prosessioikeus II:n tenttiin

- Läsnaolokontrolli

Syy 2:

a) Mitä on todistusoikeus?

- Todistusoikeudella tarkoitetaan *todistelua* koskevien oikeussäännösten kokonaisuutta, joka on osa *prosessioikeutta (Jokela)*
- Todistelu = pääkäsittelyssä tapahtuva todisteiden esittäminen tuomioistuimelle
- Laajempi määrittely: todistelua ainakin myös näytön arviointiprosessi, ehkä myös esitutkinta ja valmistelu
→ todistusoikeus = todisteiden hankkimista, esittämistä ja arvioimista koskeva oikeus?

b) Mikä on ajankohtaista todistusoikeudessa?

Luentojen sisältö

Prosessioikeus II

Ajankohtaista todistusoikeutta 4 h

- I. OK 17 luvun uudistus – mistä on kyse?
- II. Asiantuntijatodistelu
- III. Todistamis- ja hyödyntämiskiellot
- IV. Anonyymi todistelu
- V. KKO 2015:86
- VI. Sähköiset todisteet

OK 17 luvun uudistus – mistä on kyse?

Tausta ja valmistelu

- OK:n todistelua riita- ja rikosasioissa koskevat säännökset (17 luku) oli uudistettu kokonaisuutena viimeksi vuoden 1949 alusta (571/1948)
 - Useita tarkistuksia ja päivityksiä, esim. 1052/1991, 690/1997, 369/2003, 244/2006
- OM asetti 15.11.2010 toimikunnan, jonka tehtävänä oli laatia ehdotus OK 17 luvun ja siihen liittyvän todistelua yleisissä tuomioistuimissa koskevan lainsäädännön uudistamiseksi (nk. *todistelutoimikunta*)
 - Määräaika alun perin 30.4.2012; jatkettiin 31.10.2012 saakka
- Todistelutoimikunnan mietintö ”Todistelu yleisissä tuomioistuimissa” (OMML 69/2012) julkaistiin 9.11.2012
 - Vertaileva selvitys ”Vertailua eräistä todistusoikeudellisista kysymyksistä Suomessa, Ruotsissa, Norjassa ja Tanskassa” (OMSO 65/2012)
- Lausuntokooste (OMML 30/2013) julkaistiin 5.6.2013
 - Lausuntoja pyydettiin 65 taholta, saatiin 56

Eduskuntakäsittely ja voimaantulo

- ❑ Todistelutoimikunnan mietinnön ja palautteen pohjalta virkatyönä valmisteltu HE eduskunnalle 25.4.2014
- ❑ HE 46/2014 vp oikeudenkäymiskaaren 17 luvun ja siihen liittyvän todistelua yleisissä tuomioistuimissa koskevan lainsäädännön uudistamiseksi
 - ❑ Uusi OK 17 luku + 26 muuta lakia (1 uusi + 25 muutoslakia) = yhteensä n. 150 pykälää
 - ❑ Perustuslakivaliokunnan lausunto 39/2014 vp
 - ❑ Lakivaliokunnan mietintö 19/2014 vp: muutoksia, 2 lakiehdotusta lisää
- ❑ Lait hyväksyttiin (osin muutettuna, 2 hylättiin) eduskunnassa 10.2.2015, vahvistettiin 12.6.2015
- ❑ **Voimaan 1.1.2016**
 - ❑ Huom. voimaantulosäännöksen 2 momentti!

Todistelua hallinto-oikeuksissa koskee lainsäädäntöteknisesti erillinen **HE 245/2014 vp**, hyväksytty 17.2.2015, voimaan 1.1.2016. Hallintolainkäyttölaissa on omia säännöksiä ja viittauksia OK:een.

Esityksen tavoitteet

□ HE 46/2014 vp s. 23: ”**Esityksen tavoitteena on uudistaa oikeudenkäymiskaaren 17 luku ja muut siihen liittyvät todistelua yleisissä tuomioistuimissa koskevat säännökset siten, että ne muodostavat selkeän ja johdonmukaisen sekä tarkoituksenmukaisen kokonaisuuden.** Kukin säännös pyritään muotoilemaan niin, että se on **selkeä** ja **täsmällinen**. Eri luvuissa tai laeissa olevien säännösten väliset **suhteet** on pyritty muotoilemaan mahdollisimman **selkeiksi**. Toisaalta pitkiä **viittausketjuja on pyritty välttämään**. Koska lähtökohtaisesti kuka tahansa voi joutua osalliseksi oikeudenkäyntiin, on aiheellista pyrkiä välttämään sellaisia sääntelyratkaisuja, jotka ovat vaikeasti ymmärrettäviä tai hahmotettavia. Tavoitteena tulee olla, että asiaan osallisen oikeudet ja velvollisuudet on ilmaistu laissa selvässä muodossa.”

□ Joutuisuus

□ Oikeuskäytännön huomioiminen

Lait 732–758/2015

1. Laki oikeudenkäymiskaaren muuttamisesta

2. Laki oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain muuttamisesta

3. Laki oikeustoimen ja toimituksen todistajan esteellisyydestä
4. Laki rikoslain 2 c ja 15 luvun muuttamisesta
5. Laki esitutkintalain muuttamisesta
6. Laki pakkokeinolain muuttamisesta
7. Laki syyttäjälaitoksesta annetun lain 25 a §:n muuttamisesta
8. Laki rikosasioiden ja eräiden riita-asioiden sovittelusta annetun lain 21 §:n muuttamisesta
9. Laki vankeuslain 19 luvun 10 §:n muuttamisesta
10. Laki turvallisuustutkintalain 40 §:n muuttamisesta
11. Laki oikeudenkäynnin julkisuudesta yleisissä tuomioistuimissa annetun lain muuttamisesta
12. Laki valtion varoista maksettavista todistelukustannuksista annetun lain 10 §:n muuttamisesta
13. Laki oikeusgeneettisestä isyystutkimuksesta annetun lain 22 §:n muuttamisesta
14. Laki todistelun turvaamisesta teollis- ja tekijänoikeuksia koskevissa riita-asioissa annetun lain 5 §:n muuttamisesta
15. Laki keskinäisestä oikeusavusta rikosasioissa Euroopan unionin jäsenvaltioiden välillä tehdyn yleissopimuksen lainsäädännön alaan kuuluvien määräysten voimaansaattamisesta ja yleissopimuksen soveltamisesta annetun lain 2 §:n muuttamisesta
16. Laki entisen Jugoslavian alueella tehtyjä rikoksia käsittelevän sotarikostuomioistuimen toimivallasta ja tuomioistuimelle annettavasta oikeusavusta annetun lain 8 §:n muuttamisesta
17. Laki velvollisuudesta saapua toisen pohjoismaan tuomioistuimeen eräissä tapauksissa annetun lain muuttamisesta
18. Laki eurooppalaisesta todisteiden luovuttamismääräyksestä esineiden, asiakirjojen ja tietojen hankkimiseksi rikosasian käsittelyä varten tehdyn puitepäätöksen lainsäädännön alaan kuuluvien säännösten kansallisesta täytäntöönpanosta ja puitepäätöksen soveltamisesta annetun lain 7 §:n muuttamisesta
19. Laki Euroopan yhteisön ja sen jäsenvaltioiden sekä Sveitsin valaliiton välillä niiden taloudellisten etujen vastaisten petosten ja muun laittoman toiminnan torjumisesta tehdyn yhteistyösopimuksen lainsäädännön alaan kuuluvien määräysten voimaansaattamisesta annetun lain 2 §:n muuttamisesta
20. Laki sähköisen viestinnän tietosuojalain 13 f ja 33 §:n muuttamisesta
21. Laki Terveys- ja hyvinvoinnin laitoksesta annetun lain 3 a §:n muuttamisesta
22. Laki mielenterveyslain muuttamisesta
23. Laki kaupanvahvistajista annetun lain 4 §:n muuttamisesta
24. Laki välimiesmenettelystä annetun lain 27 ja 29 §:n muuttamisesta
25. Laki verotustietojen julkisuudesta ja salassapidosta annetun lain muuttamisesta
26. Laki viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetun lain 11 ja 24 §:n muuttamisesta
27. Laki isyyslain 30 §:n 2 momentin kumoamisesta

Valiokunnan ehdotuksen pohjalta hyväksytyt lait:

28. Laki keskinäistä oikeusapua rikosasioissa koskevan eurooppalaisen yleissopimuksen toisen lisäpöytäkirjan lainsäädännön alaan kuuluvien määräysten voimaansaattamisesta ja lisäpöytäkirjan soveltamisesta annetun lain 3 §:n muuttamisesta
29. Laki tietoyhteiskuntakaaren 151 ja 316 §:n muuttamisesta

Uusi OK 17 luku (732/2015)

- ❑ Yleiset säännökset **1–9 §**
- ❑ Velvollisuus tai oikeus kieltäytyä todistamasta **10–23 §**
- ❑ Kirjallisen kertomuksen käyttökielto sekä todisteen hyödyntämiskiello **24–25 §**
- ❑ Asianosaisen kuulustelu **26–28 §**
- ❑ Todistajat **29–33 §**
- ❑ Asiantuntijat **34–37 §**
- ❑ Asiakirjat ja katselmuskohteet **38–40 §**
- ❑ Kutsut **41–42 §**
- ❑ Todistelumenettely pääkäsittelyssä **43–55 §**
- ❑ Todistelumenettely pääkäsittelyn ulkopuolella **56–60 §**
- ❑ Todistelu vastaisuuden varalta **61 §**
- ❑ Pakkokeinot **62–64 §**
- ❑ Korvaukset ja palkkiot **65–67 §**
- ❑ Muutoksenhaku **68–69 §**

Yhteenveto keskeisistä uudistuksista

- Todistustaakka ja näyttökynnys määritelty laissa riita- ja rikosasioiden osalta
- Todistamiskieltoja koskevia säännöksiä keskitetty ja täydennetty
- Hyödyntämiskiellosta säädetty nimenomaisesti laissa
- Videoidun esitutkintakertomuksen käyttömahdollisuuksia todisteena laajennettu (15–17-vuotiaat, aikuiset seksuaalirikosten uhrin)
- Asianosaisen kuulemisesta totuusvakuutuksen nojalla luovuttu: todistuskeinoja asianosaisen kuulustelu, todistaja, asiantuntija, asiakirja ja katselmus
- Erottelusta asianosais- ja tuomioistuinasiantuntijoiden välillä luovuttu
- Todistajan ja asiantuntijan valasta luovuttu – vain vakuutus
- Anonyymi todistelu tehty mahdolliseksi

Asiantuntijatodistelu

Lähtökohta: todistajat ja asiantuntijat

Todistaja

- Kertoo tapaukseen liittyvistä **tosiseikoista** omien havaintojensa pohjalta
- Pääsääntönä **suullinen** kuuleminen tuomioistuimessa
- Todistaminen oikeudenkäynnissä on **kansalaisvelvollisuus**

Asiantuntija

- Kertoo erityisiä (ammatti)tietoja vaativista **kokemussäännöistä** (käytännössä samalla tosiseikoista ja johtopäätöksistä)
- Pääsääntönä **kirjallinen** lausunto
 - Voidaan kuulla suullisesti
- Asiantuntijana toimiminen **ei ole yleinen kansalaisvelvollisuus**
 - Lausunnon antamiseen voi olla erityinen velvollisuus (esim. L terveydenhuollon ammattihenkilöistä 23 §, L kuolemansyyntä selvittämisestä 10 §; A 8.2, 15 §)
- 31.12.2015 saakka **vain tuomioistuimen nimeämät** asiantuntijat olivat prosessuaalisesti asiantuntijoita!

Rajatapaukset

Todistaja

Asiantuntija

Asiantunteva todistaja ja asianosaisasiantuntija

- Termit liittyivät vanhan lain tiukan muodollisesti rajattuun asiantuntijäkäsitteeseen; termejä käytettiin usein sekaisin ja epätasaisesti
- Asiantunteva todistaja* kertoi tapaukseen liittyvistä **tosiseikoista, jotka havainnut asiantuntemuksensa perusteella** (käytännössä samalla usein myös kokemussäännöistä)
- Aiemmin asianosaisten nimeämät, ensisijaisesti **kokemussäännöistä** kertoneet *asianosaisasiantuntijat* todistajia; aiemman OK 17:55:n 1. virke: ”Jos asianosainen nojautuu asiantuntijaan, joka ei ole oikeuden määräämä, olkoon tästä voimassa, mitä todistajasta on säädetty.” – poikkeuksena **kirjallinen** lausunto

Erottamiskriteerit

Todistajan ja asiantuntijan ero teoriassa selvä...

...käytännössä ei.

Oikeuskirjallisuudessa ehdotettuja erottamiskriteereitä:

Todistaja	Asiantuntija
Kertoo tapahtumafaktoista	Kertoo kokemussäännöistä
Ei vaihdettavissa	Vaihdettavissa
Kuullaan aiemmin tehdyistä havainnoista	Alkaa tehdä havaintoja asiantuntijatehtävän antamisen jälkeen
Ei käytä erityistä asiantuntemusta	Käyttää asiantuntemusta
Ei tee korvaukseen oikeuttavaa työtä	Tekee korvaukseen oikeuttavaa työtä
Kertoo havainnointihetkellä tekemistään johtopäätöksistä	Kertoo mitä johtopäätöksiä tekisi kuulemishetkellä

Vanha laki

- ❑ OK 17:44–55 (voimassa 31.12.2015 saakka), keskeisiä säännöksiä:
 - ❑ 44.1 §: Jos harkittaessa kysymystä, jonka arvostelemiseen tarvitaan erityisiä ammattitietoja, havaitaan tarpeelliseksi käyttää asiantuntijaa, hankkikoon oikeus kysymyksestä viraston tai virkamiehen tai muun sillä alalla toimivan henkilön lausunnon taikka uskokoon yhdelle tai useammalle rehelliseksi ja taitavaksi tunnetuille saman alan tuntijalle tämän lausunnon antamisen.
 - ❑ 47 §: Asiantuntijana älköön olko se, joka on asiaan tai jompaankumpaan asianosaiseen sellaisessa suhteessa, että hänen luotettavuutensa sen vuoksi voidaan pitää vähentyneenä.
 - ❑ 50.1 §: Asiantuntijan tulee antaa tarkka selonteko siitä, mitä hän tutkimuksessaan on havainnut, sekä tähän nojautuva perusteltu lausunto hänelle esitetystä kysymyksestä. Lausunto on laadittava kirjallisesti, jollei tuomioistuimien katso olevan syytä sallia, että se annetaan suullisesti. [...]
 - ❑ 50.2 §: Asiantuntijaa, joka on antanut lausuntonsa kirjallisena, on kuultava tuomioistuimessa suullisesti, jos asianosainen sitä vaatii eikä hänen kuulemisensa ole ilmeisesti merkityksetöntä, taikka jos tuomioistuimien pitää asiantuntijan kuulemista tarpeellisena. Jos asiantuntijoita on useampia, voidaan yksi tai useampi heistä kutsua kuultavaksi.
 - ❑ **55 §: Jos asianosainen nojautuu asiantuntijaan, joka ei ole oikeuden määräämä, olkoon tästä voimassa, mitä todistajasta on säädetty. Kuitenkin voidaan häneen soveltaa, mitä 50 §:ssä ja 51 §:n 2 momentissa on säädetty.**

Vanhan lain ongelmia

- Rajanveto todistajiin – välikategoriat, selkeys?
- Asianosaisten ja tuomioistuimen nimeämien asiantuntijoiden erilainen asema
- Asiantuntijan määräämismenettely hidas ja raskas → ei juuri tuomioistuimen määräämiä asiantuntijoita
- Roolijako: asiantuntijatodistelu soveltuu paremmin asianosaisille?
- Asianosaisiasiantuntijoiden pätevyys ja puolueettomuus?

Uusi OK 17 luvun 34 §

Asiantuntijaa kuullaan erityisiä tietoja vaativista kokemussäännöistä sekä niiden soveltamisesta asiassa ilmenneisiin seikkoihin.

- ❑ Ei vanhaa OK 17:55:tä vastaavaa säännöstä → asiantuntijaa koskevat säännökset (esim. kelpoisuus- ja esteettömyysvaatimukset, oikeus saada kohtuullinen palkkio työstä) soveltuvat riippumatta nimeäjästä, jos kertoo ensisijaisesti kokemussäännöistä
- ❑ Rajanvetokriteerit (HE 46/2014 vp s. 99):
 - ❑ Vaihdettavuus
 - ❑ Todistaja: 1) havainnot 2) kokemussäännöt
 - ❑ Asiantuntija: 1) kokemussäännöt 2) havainnot

Esim. puukotuksen uhria
hoitanut lääkäri todistaja,
ruumiinavauksen suorittava
oikeuslääkäri asiantuntija

Uusi OK 17 luvun 35 §

Asiantuntijan on oltava rehelliseksi ja alallaan taitavaksi tunnettu.

Asiantuntijana ei saa toimia se, joka on asiaan tai asianosaiseen sellaisessa suhteessa, että hänen puolueettomuutensa vaarantuu.

- Vastaavat muuten vanhaa lakia (OK 17:44.1, 17:47), mutta yleinen ja erityinen kelpoisuus koskevat nyt myös asianosaisten nimeämiä asiantuntijoita!
- Roolinjaon muutos: asianosaisten pystyttävä selvittämään, tuomioistuimen pystyttävä kontrolloimaan!
- Yleinen kelpoisuus
 - Rehellisyys**: erityisesti epärehellisyyttä osoittaviin rikoksiin syylistyminen (syytteessä/tuomittu)
 - Taitavuus alallaan**: koulutus, tieteellinen pätevyys, käytännön kokemus; mihin asiantuntemus kohdistuu? ("alallaan")
- Erityinen kelpoisuus: mikä on sellainen suhde, että **puolueettomuus** vaarantuu?

Uusi OK 17 luvun 36 §

Asiantuntija antaa lausuntonsa kirjallisesti.

Asiantuntijaa on kuultava tuomioistuimessa suullisesti, jos:

- 1) se on tarpeen asiantuntijan lausunnon epäselvyyksien, puutteellisuuden tai ristiriitaisuuksien poistamiseksi;
- 2) tuomioistuin katsoo sen muusta syystä tarpeelliseksi; tai
- 3) asianosainen sitä pyytää eikä kuuleminen ole ilmeisesti merkityksetöntä.

- Suullisen kuulemisen edellytykset ilmaistu aiempaa selvemmin, asiallisesti 2 ja 3 kohta vastaavat vanhaa OK 17:50.2:ia.
- Tuomioistuimen oikeudesta hankkia (tarvittaessa uusi) asiantuntijalausunto säädetään 7 §:ssä; 1 kohta täydentää (vrt. vanha OK 17:52)

Muuta uudesta sääntelystä

- ❑ Todistamiskielto voi koskea myös asiantuntijaa (OK 17:9, 17:43, HE 46/2014 vp s. 57)
- ❑ OK 17:37: entistä vastaava säännös mielentilatutkimuksista
- ❑ OK 17:45: vakuutuksen kaava (ei enää valaa):
 - ❑ Minä N. N. lupaan ja vakuutan kunniani ja omantuntoni kautta, että täytän parhaan ymmärrykseni mukaan minulle annetun asiantuntijatehtävän.
- ❑ OK 17:46: tuomioistuimen puheenjohtajan on muistutettava asiantuntijaa totuusvelvollisuudesta ja, jos vakuutus on annettu, sen tärkeydestä
- ❑ OK 17:50.2: tuomioistuin voi tarvittaessa sallia, että asiantuntija on läsnä asian käsittelyn muissa osissa
- ❑ OK 17:54: asiantuntijalausunto on pääkäsittelyssä esiteltävä tarpeellisilta osiltaan
- ❑ OK 17:64.2: asiantuntijaa ei saa määrätä noudettavaksi tuomioistuimeen (voidaan määrätä uhkasakko)

Muuta uudesta sääntelystä

- ❑ OK 17:66: asiantuntijan oikeus palkkioon ja korvaukseen
 - ❑ Lähtökohtana 1 mom. 1 virke: ”Asiantuntijalla on oikeus saada **kohtuullinen palkkio työstään ja ajanhukasta** sekä **korvaus tarpeellisista kuluistaan.**”
 - ❑ Vrt. todistajaa koskeva OK 17:65.1 1 virke: ”Todistajalla on oikeus saada kohtuullinen korvaus tarpeellisista matka- ja toimeentulokustannuksista sekä taloudellisesta menetyksestä.”
 - ❑ Vastuu palkkiosta ja korvauksesta (2 mom.)
 - ❑ Nimennyt yksityinen asianosainen vastaa; yhteisvastuullisesti, jos asianosaiset nimenneet yhdessä
 - ❑ Yksityiset asianosaiset yhteisvastuullisesti, jos tuomioistuin nimennyt omasta aloitteestaan
 - ❑ Muut tapaukset: valtion varoista
 - ❑ Asiantuntijalla oikeus ennakkokorvaukseen tarpeellisista kuluista (ei palkkiosta); palkkiosta ja korvauksesta vastaava maksaa (3 mom.)
- ❑ Pykälä koskee vain ensisijaista vastuuta: lopullinen vastuu oikeudenkäyntikuluvastuun mukaan → tarpeettomasta kuulemisesta vastuu voi jäädä voittaneelle, asiantuntijan nimenneelle osapuolelle

Oikeudellinen asiantuntijalausunto

- Oikeudellisten asiantuntijalausuntojen prosessuaalinen asema on ollut epäselvä
 - Lähtökohtana **jura novit curia** (koskee vain Suomen lakia)
 - Pitääkö tuomioistuimen ottaa oikeudellinen asiantuntijalausunto vastaan?
 - Onko laatija asiantuntija, todistaja, asianosaisen oikeudellinen avustaja – vai ”oikeudellisen asiantuntijalausunnon laatija”?
- Uudessa OK 17 luvussa otettu kantaa asiaan
 - OK 17:4.1: Tuomioistuin soveltaa lakia viran puolesta. **Asianosainen saa antaa tuomioistuimelle kirjallisen selvityksen siitä, miten lakia olisi sovellettava. Selvityksen laatijaa tai muuta henkilöä voidaan kuulla henkilökohtaisesti tuomioistuimessa, jos tuomioistuin katsoo sen tarpeelliseksi.**
 - Huomaa sanamuoto ja paikka! Ei todiste vaan ”selvitys”; lausunnon antaja ei ole asiantuntija, jota koskisivat esim. palkkiota koskevat säännökset
 - Lausunnon antajana voi olla professori tms., mutta periaatteessa kuka tahansa muukin (myös esim. asianosaisen avustaja)

Huomioita ja ongelmia

- Voidaan pitää hyvänä, että asiantuntijan asema ei enää riipu nimeäjästä (yleinen ja erityinen kelpoisuus, oikeus palkkioon ja ennakkoon, läsnäolomahdollisuudet ym.)
- Rehellisyyden ja taitavuuden kontrollointi?
- Puolueettomuuden määrittely?
- Muodollinen rajanvetokriteeri poistettu – asiallisia rajanvetokriteerejä selkeytetty: rajanveto ei kuitenkaan ole menettänyt merkitystään!

Todistamis- ja hyödyntämiskiellot

Lähtökohta: vapaa todistelu ja todistusharkinta

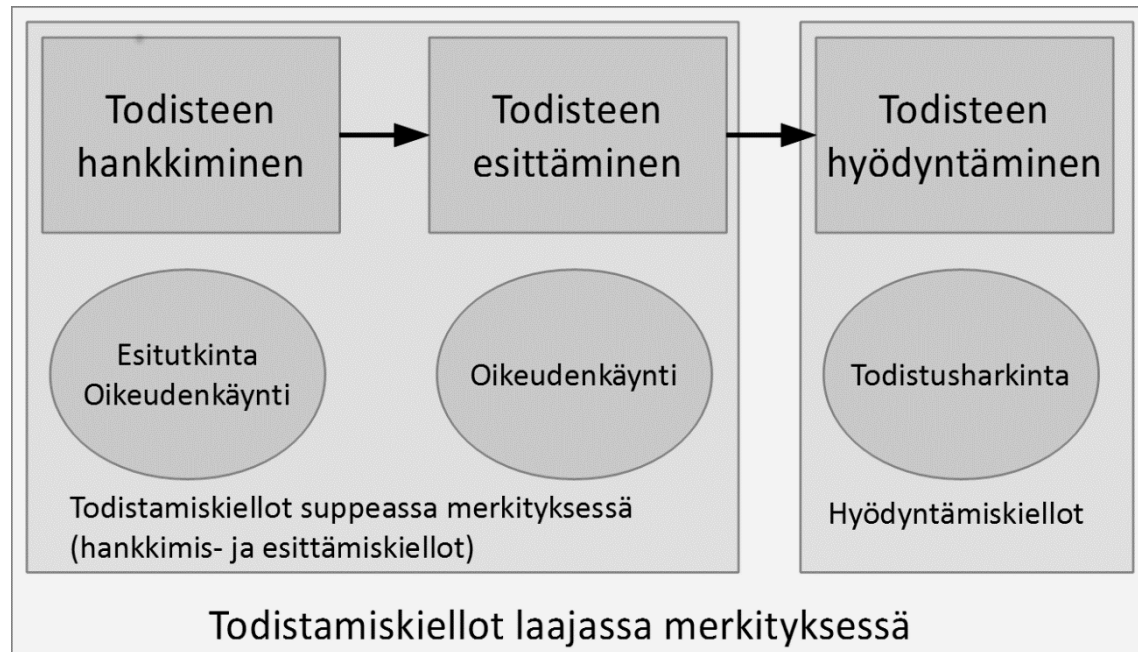
- ❑ Vapaa todistusteoria (vapaa todistelu ja vapaa todistusharkinta) Suomessa todistusoikeuden perustana vähintään vuodesta 1949 saakka
- ❑ Yleissäännös todistelun ja todistusharkinnan vapaudesta uuden lain 1 §:ssä

Asianosaisella on oikeus esittää haluamansa näyttö asian tutkivalle tuomioistuimelle sekä lausua jokaisesta tuomioistuimessa esitetystä todisteesta, *jollei laissa toisin säädetä*.

Tuomioistuimen on esitettyjä todisteita ja muita asian käsittelyssä esiin tulleita seikkoja harkittuaan päätettävä, mitä asiassa on näytetty tai jäänyt näyttämättä. Tuomioistuimen on **perusteellisesti ja tasapuolisesti arvioitava todisteiden ja muiden seikkojen näyttöarvo vapaalla todistusharkinnalla**, *jollei laissa toisin säädetä*.

- ❑ Todistamis- ja hyödyntämiskiellot poikkeuksia tästä lähtökohdasta

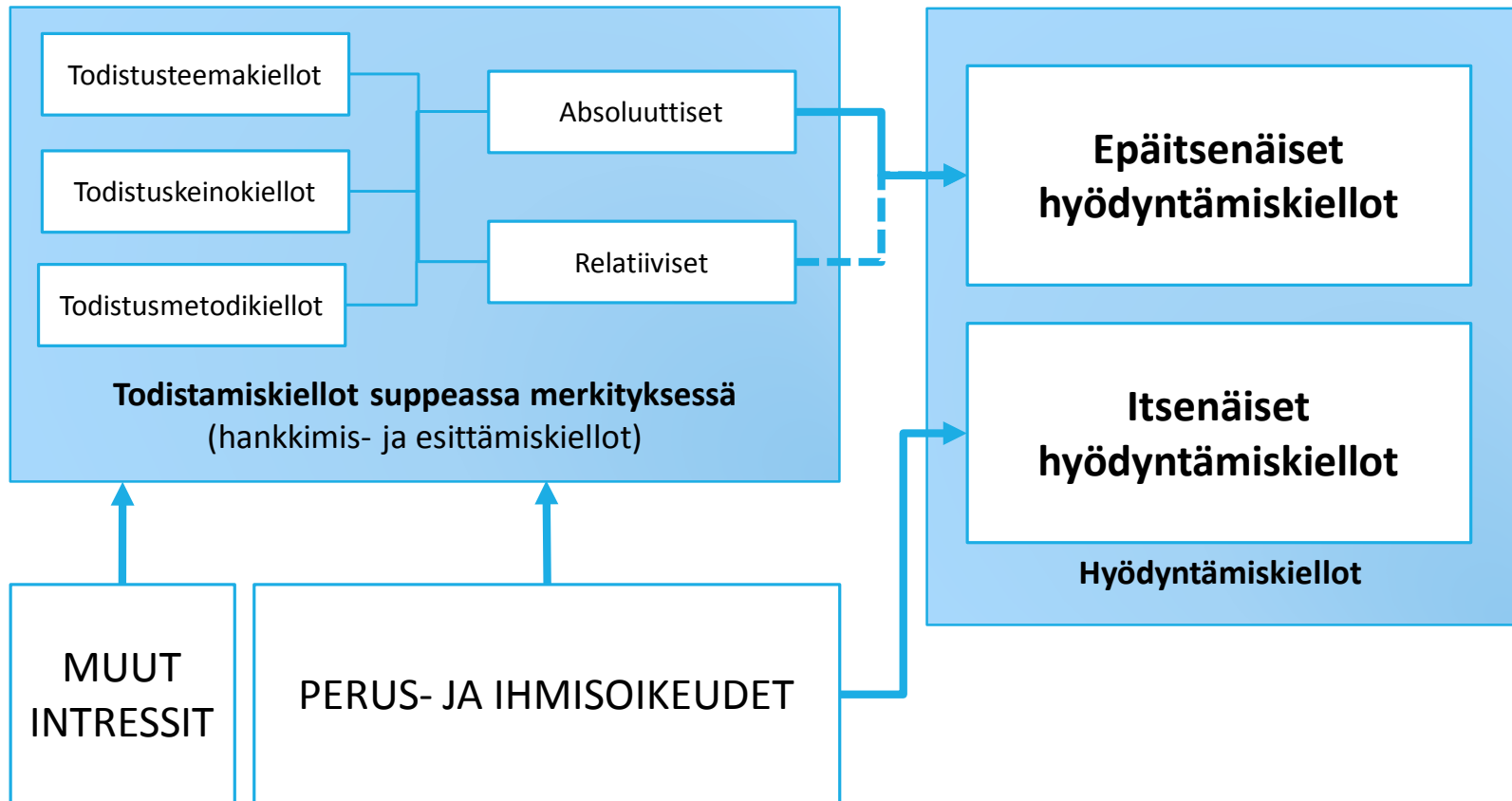
Käsitteet

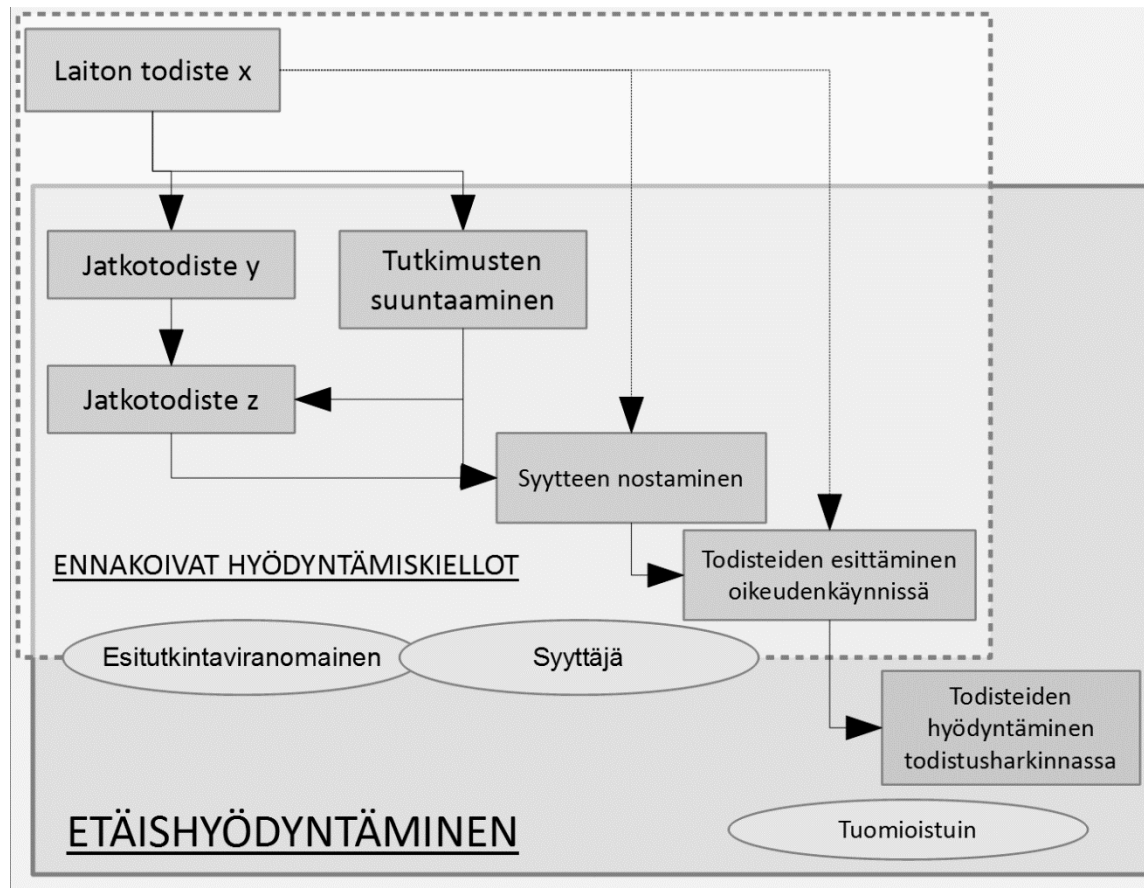
Uuden OK 17 luvun terminologia:

- Velvollisuus/oikeus kieltäytyä todistamasta
(= hankkimis-/esittämiskielloja, joihin *perustelujen mukaan* liittyy hyödyntämiskiello – ainakin yleensä)
- Nimenomaiset *hyödyntämiskieltosäännökset* omassa pykälässään

Jaottelua

Hyödyntämiskiellon ulottuvuus

OK 17 luvun 8 §

Tuomioistuimen on evättävä näyttö, joka:

- 1) koskee **asiaan vaikuttamatonta seikkaa**;
- 2) on muuten **tarpeeton**;
- 3) voidaan korvata **olennaisesti vähemmällä kustannuksella tai vaivalla** saatavissa olevalla todisteella;
- 4) voidaan korvata **olennaisesti luotettavammalla** todisteella; tai
- 5) on asianmukaisista toimenpiteistä huolimatta **jäänyt tavoittamattomiin**, eikä asian ratkaisemista tule enää viivyttää.

1, 2 ja 3 kohdat vastaavat asiallisesti voimassa olevaa oikeutta

4 ja 5 kohdat asiallisesti uusia

OK 17 luvun 9 § 2 mom.

Sillä, jolla on tuomioistuimessa kuulusteltaessa **asianosaisena** todistelutarkoituksessa, **todistajana** tai **asiantuntijana** velvollisuus tai oikeus kieltäytyä todistamasta, **ei ole velvollisuutta luovuttaa esinettä tai asiakirjaa** käytettäväksi todisteena taikka **sallia katselmuksen toimittamista** näytön hankkimiseksi salassa pidettävästä tai vaitiolo-oikeuden alaisesta tiedosta. Rikosasian vastaaja ja häneen 17 §:n 1 momentissa tarkoitettussa suhteessa oleva henkilö on kuitenkin velvollinen sallimaan katselmuksen toimittamisen.

- ❑ Kiellot koskevat asianosaisen tai todistajan kertomuksen antamisen lisäksi asiantuntijalausunnan antamista sekä esineen ja asiakirjan luovuttamista todisteena käytettäväksi sekä katselmuksen toimittamisen sallimista; **todistuskeinoneutraalisuus!**
- ❑ **Esitutkintalain 7:8:ssä** (736/2015) viittaukset vaitiolo-velvollisuuksiin ja -oikeuksiin
- ❑ **Pakkokeinolain 7:3:ssä** (737/2015) vaitiolo-velvollisuuksia ja -oikeuksia vastaavat takavarikoimis- ja jäljentämiskiellot (ei kuitenkaan OK 17:17–19)

Velvollisuus tai oikeus kieltäytyä todistamasta

□ Uudessa OK 17 luvussa oman otsikon alla 10–23 §:ssä

Uusi	Vanha
10 §: valtion turvallisuus ja Suomen kv. suhteet V	OK 17:23.1,2
11.1 §: päätösneuvottelun sisältö V	<i>uusi</i> (oikeuskäytäntö, tuomarivala)
11.2–3 §: sovittelija V	OK 17:23.1,5 ja RikSovL 21.1 §
12 §: virkamies ja vastaavat V	OK 17:23.1,1 ja erityissäännökset
13.1–2 §: oikeudenkäyntiasiamies, -avustaja ja tulkki oikeudenkäyntiasioissa V	OK 17:23.1,4
13.3 §: asianajaja, lupalakimies ja oikeusavustaja muutoin V	<i>uusi</i>

V = velvollisuus, O = oikeus

OK 17 luvun 13 § 1–2 mom.

Oikeudenkäyntiasiamies tai -avustaja taikka tulkki ei saa luvattomasti todistaa siitä, mitä hän on saanut tietää:

- 1) hoitaessaan oikeudenkäyntiin liittyvää tehtävää;**
- 2) antaessaan oikeudellista neuvontaa päämiehen oikeudellisesta asemasta **esitutkinnassa tai muussa oikeudenkäyntiä edeltävässä käsittelyvaiheessa;**
- 3) antaessaan oikeudellista neuvontaa **oikeudenkäynnin käynnistämiseksi tai sen välttämiseksi.**

Tuomioistuin voi velvoittaa muun 1 momentissa tarkoitetun henkilön kuin rikosasian vastaajan oikeudenkäyntiasiamiehen tai -avustajan tai tulkin todistamaan, jos syyttäjä ajaa syytettä rikoksesta, josta säädetty ankarin rangaistus on vähintään **kuusi vuotta vankeutta.**

Vrt. uusi 1 mom. ja OK 17:23.1 (571/1948):

Todistaa ei saa: 4) asiamies tai oikeudenkäyntiavustaja siitä, mitä päämies on hänelle asian ajamista varten uskonut, ellei päämies todistamiseen suostu.

OK 17 luvun 13 § 3 mom.

Asianajaja tai luvan saaneista oikeudenkäyntiavustajista annetussa laissa tarkoitettu oikeudenkäyntiavustaja taikka **julkinen oikeusavustaja** ei saa luvattomasti todistaa **yksityisen tai perheen salaisuudesta tai liike- tai ammattisalaisuudesta**, josta hän on **muussa** kuin 1 momentissa tarkoitetussa **tehtävässään** saanut tiedon. Tuomioistuimien voi kuitenkin velvoittaa henkilön todistamaan, jos syyttäjä ajaa syytettä rikoksesta, josta säädetty ankaran rangaistus on **vähintään kuusi vuotta vankeutta, tai jos erittäin tärkeät syyt** ottaen huomioon asian laatu, todisteen merkitys asian ratkaisemisen kannalta ja seuraukset sen esittämisestä sekä muut olosuhteet **sitä vaativat**.

Murtamisessa jätetty harkinnanvara (erittäin tärkeät syyt)

Velvollisuus tai oikeus kieltäytyä todistamasta

☐ Jatkuu...

Uusi	Vanha
14 §: lääkäri ja muu terveydenhuollon ammattihenkilö V	OK 17:23.1,3
15 §: poikkeukset (kuolema, puolustuksen järjestäminen, asianomistajan oikeuksien käyttäminen)	<i>uusi</i> (osin oikeuskäytäntö)
16 §: pappi V	OK 17:23.2 kirkkolaki ja L ort. kirkosta
17 §: lähiomaisten kokonaiskieltäytymisoikeus O	OK 17:20
18 §: itsekriminointisuoja (myös lähiomaiset) O	OK 17:24.1 1. virke
19 §: liike- ja ammattisalaisuus O	OK 17:24.1 2. virke
20 §: lähdesuoja O	OK 17:24.2
21 §: anonyymin todistajan anonymiteetti O/V	<i>uusi</i>

V = velvollisuus, O = oikeus

Velvollisuus tai oikeus kieltäytyä todistamasta

☐ Jatkuu...

Uusi	Vanha
22.1 §: ajallinen ulottuvuus (V:n säilyminen)	OK 17:23.4
22.2 §: henkilöllinen ulottuvuus (apulaiset)	<i>uusi</i> (osin vastaava kuin OK 17:23.1 3 k, OK 17:24.2)
22.3 §: yritys, avunanto ja muut lieventämisperusteet eivät vaikuta murtamisen edellytyksiin	OK 17:23.3 ja OK 17:24.4 (uusi sääntelytekniinen ratkaisu)
23 §: menettely kieltäytyttäessä	OK 17:25 (2 mom. poikkeukset uusia)

V = velvollisuus, O = oikeus

Hyödyntämiskielto ennen uutta lakia

- ❑ Aiemmin hyödyntämiskieltoa koskeva oikeustila on ollut jokseenkin epäselvä
- ❑ Tähän mennessä ei yleissäännöstä lainsäädännössä; erityissäännöksiä ”käyttökielloista”
- ❑ Oikeuskäytännössä osin implisiittisesti, osin nimenomaisesti; **EIT:n vaikutus**
 - ❑ EIT:n käytännöstä johdettu myös ns. hyödyntämisrajoitukset: ”ainoa tai ratkaiseva näyttö” / ”yksin tai pääasiassa” → sopii huonosti vapaan todistusharkinnan malliin, käytännössä peiteltyjä hyödyntämiskieltoja
- ❑ Oikeuskirjallisuudessa pidetty mahdollisena useissa tilanteissa, etenkin eräiden OK 17 luvun todistamiskieltojen rikkomisen seurauksena ja yleisemmin ihmis- ja perusoikeusloukkausten yhteydessä
 - ❑ Esim. Pölönen 2003, ratkaisumallina perusoikeusmyönteinen punninta

Hyödyntämiskielto uudessa laissa

- ❑ Uutena OK 17 lukuun *nimenomainen* hyödyntämiskieltopykälä
 - ❑ Pykäläotsikko ”Kirjallisen kertomuksen käyttökielto sekä todisteen hyödyntämiskielto” (24–25 §) = lainsäätäjä tarkoittanut hyödyntämiskielloksi
- ❑ Kirjallisen kertomuksen käyttökielto (24 §) vastaa pääosin vanhaa OK 17:11:ää (poikkeussäännöksissä muutoksia; videoidun kuulustelun käyttömahdollisuuksia laajennettu)
- ❑ Hyödyntämiskieltopykälässä (25 §) kolme momenttia
 - ❑ 1 mom.: **Kidutus**
 - ❑ 2 mom.: **Itsekriminointisuoja**
 - ❑ 3 mom.: **Yleissäännös** lainvastaisesti hankituista todisteista

OK 17 luvun 25 §:n 1 mom.

Tuomioistuin ei saa hyödyntää todistetta, joka on saatu kiduttamalla.

- Kiduttamalla saatuja todisteita koskeva **ehdoton erityissäännös**
- Kyse kirjaamisesta kansalliseen lakiin – ei käytännössä muuta oikeustilaa
 - Suomessa jo voimassa oleva YK:n kidutuksen vastaisen sopimuksen 15 artikla on hyödyntämiskieltonormi
 - EIS 3 ja 6 artiklat
 - Etäisvaikutuksen mahdollisuus (esim. Gäfgen v. Saksa)
- Käytännön merkitys suhteellisen vähäinen Suomen oloissa

OK 17 luvun 25 §:n 2 mom.

Tuomioistuin ei saa rikosasiassa hyödyntää 18 §:ssä säädetyn vaitiolo-oikeuden vastaisesti hankittua todistetta. Hyödyntämiskiello koskee myös todistetta, joka on hankittu **muussa menettelyssä kuin esitutkinnassa tai rikosasian oikeudenkäynnissä henkilöltä pakkokeinon käyttämisen uhalla tai muutoin vastoin hänen tahtoaan, jos hän oli tällöin epäiltyä tai vastaajana rikoksesta taikka esitutkinta tai oikeudenkäynti oli vireillä rikoksesta**, josta häntä syytetään, ja jos todisteen hankkiminen rikosasiassa olisi ollut vastoin 18 §:ää. Jos kuitenkin henkilö on muussa menettelyssä kuin rikosasian käsittelyssä tai siihen rinnastuvassa menettelyssä antanut lakisääteisen velvollisuutensa täyttämisen yhteydessä totuudenvastaisen lausuman taikka väärän tai sisällöltään totuuden vastaisen asiakirjan taikka väärän tai väärennetyn esineen, sitä saadaan hyödyntää todisteena velvollisuuden vastaista menettelyä koskevassa rikosasiassa.

- Itsekriminointisuojaan liittyvä **ehdoton** (mutta tulkinnanvarainen ja poikkeuksen sisältävä) **erityissäännös**
- Ensimmäisen virkkeen merkitys: 3 momentin soveltamisala suhteessa muihin kuin 18 §:ään?
- Rinnakkaisprosessit (esim. verotus): ajallinen yhteys – toteutuuko itsekriminointisuoja?

OK 17 luvun 25 §:n 3 mom.

Muussa tapauksessa tuomioistuin **saa hyödyntää** myös lainvastaisesti hankittua todistetta, **jollei hyödyntäminen vaaranna oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin toteutumista** ottaen huomioon asian laatu, todisteen hankkimistapaan liittyvä oikeudenloukkauksen vakavuus, hankkimistavan merkitys todisteen luotettavuudelle, todisteen merkitys asian ratkaisemisen kannalta ja muut olosuhteet.

- ❑ Laittomasti hankittuja todisteita koskeva **harkinnanvarainen yleissäännös**
- ❑ Sanamuoto muuttui eduskunnassa todistelutoimikunnan mietinnöstä ja HE:stä
 - ❑ ”Tuomioistuimen on **jätettävä hyödyntämättä** lainvastaisesti hankittu todiste myös, **jos siihen on painavat syyt** ottaen huomioon asian laatu, todisteen hankkimistapaan liittyvä oikeudenloukkauksen vakavuus, hankkimistavan merkitys todisteen luotettavuudelle, todisteen merkitys asian ratkaisemisen kannalta ja muut olosuhteet.”
- ❑ Lopullisessa säännöksessä **lähtökohtana hyödyntämiskelpoisuus**

Harkintakriteerit

- ❑ Hyödyntämiskiellon asettamiskriteerinä *oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin toteutumisen vaarantuminen*
 - ❑ **Asian laatu:** mitä vakavampi rikos, sitä suurempi intressi hyödyntää
 - ❑ **Oikeudenloukkauksen vakavuus:** mitä oikeutta loukattu ja miten vakavasti; hyödyntämiskielto etenkin, jos kyseessä
 - ❑ epäinhimillinen, kidutusta lähellä oleva kohtelu (esim. Jalloh, Söylemez)
 - ❑ hankkiminen tahallisella rikoksella (LaVM: yksityisten toiminnan osalta hyödyntämiskielto vain ”erittäin poikkeuksellisesti”)
 - ❑ rikosprovokaatio (esim. Teixeira de Castro, Ramanauskas)
 - ❑ **Hankkimistavan merkitys luotettavuudelle:** kidutusta lähellä oleva kohtelu, painostus, taivuttelu ym.; esinetodisteen aitous ja muuttumattomuus

Harkintakriteerit

Jatkuu...

- Todisteen merkitys:** näyttöarvoltaan heikko todistelu helpommin asetettavissa hyödyntämiskieltoon; keskeisen todisteen hyödyntämisintressi suurempi

Muut olosuhteet

- Oikeudenloukkauksen syveneminen: onko vahinko jo tapahtunut?
- "Inevitable discovery": olisiko todiste joka tapauksessa saatu laillisestikin?
- Asianosaisen suhtautuminen (LaVM: vastaajan kielteiselle suhtautumiselle ei voida antaa merkitystä)

Yleissäännöksen soveltamisala

- ☐ Suhde em. oikeuksiin ja velvollisuuksiin kieltäytyä todistamasta?
- ☐ HE 46/2014 vp s. 92:

*Asian luonnosta [...] seuraa, että asiallisesti **edellä tässä luvussa säädettyjä todistamis- tai käyttökieltoja sovelletaan hyödyntämiskieltosäännöksen asemesta.** [...] Luvussa säädettäisiin myös vaitiolo-oikeudesta tietyissä tilanteissa. Tällaiset tapaukset on lähtökohtaisesti aiheellista rinnastaa hyödyntämiskieltoihin, koska laissa on ikään kuin säädetty todistamiskielto, jonka asianomainen henkilö suostuessaan todistamaan kumoaa. [...] **Hyödyntämiskielto ei kuitenkaan olisi aina merkityksetön todistamiskieltoa tai vaitiolo-oikeutta koskevissa tapauksissa.** Jos todistamiskielto tai vaitiolo-oikeus olisi murrettavissa, voi syntyä tilanne, jossa sinänsä todiste olisi hyödynnettävissä murtamisen jälkeen. Jos todiste kuitenkin olisi hankittu laittomasti, tulisi käsillä olevan momentin nojalla harkita todisteen hyödyntämiskieltoa.*

Yleissäännöksen soveltamisala

□ LaVM 19/2014 vp s. 8:

Lähtökohtana on, että näyttöä, joka on esitetty vastoin todistamiskieltoa, ei saa käyttää oikeudenkäynnissä. Esityksessä ei ole tästä nimenomaista säännöstä, mutta siinä katsotaan, että käyttökielto seuraa asian luonnosta (HE s. 92). Valiokunta kuitenkin huomauttaa siitä, että joissain poikkeustapauksissa vaitiolo-oikeutta taikka todistamis- tai hyödyntämiskieltoa loukatun saadun todisteen hyödynnettävyys tulisi ratkaistavaksi käsillä olevan momentin [25.3 §] nojalla.

Anonyymi todistelu

Lähtökohta

- ❑ Todistaminen kansalaisvelvollisuus; todistajien henkilöllisyys yleensä osapuolten tiedossa; kontradiktorisuus
- ❑ **Anonyymi todistelu = todistajan kuuleminen siten, että hänen henkilöllisyytensä ja yhteystietonsa salataan joko syytetyltä tai hänen vastapuoleltaan**
- ❑ Anonyymien todistelun tarve ollut Suomessa keskustelussa jo yli 10 vuotta (OM:n työryhmämietinnöt 2002:4 ja 2005:5), ulkomailla käytössä useissa maissa jo pitkään (→ EIT)
- ❑ Uusi OK 17 luku mahdollistaa todistajan kuulemisen anonyymisti erittäin törkeitä rikoksia koskevissa asioissa

Lähtökohta

Tarkoitus: rikosvastuun toteuttaminen

- Pyritään suojaamaan todistajaa ja saamaan tämä todistamaan tilanteissa, joissa muuten kieltäytyisi/peruisi kertomuksensa (pelko todistamisen seurauksista, uhkaukset, painostus – liittyy etenkin vakavaan rikollisuuteen)

Ongelma: syytetyn oikeusturva

- Kontradiktorisuuden ja vastakuulusteluoikeuden toteutuminen → oikeudenkäynnin oikeudenmukaisuus

EIT:n oikeuskäytäntö

- ❑ Lukuisia tapauksia, jotka koskevat anonyymiä todistelua ja EIS 6 artiklaa (1 ja 3 (d) kohdat)
 - ❑ Kostovski v. Alankomaat (1989)
 - ❑ Windisch v. Itävalta (1990)
 - ❑ Visser v. Alankomaat (1992)
 - ❑ Saïdi v. Ranska (1993)
 - ❑ Doorson v. Alankomaat (1996); (*the 'sole or decisive' rule*)
 - ❑ Van Mechelen v. Alankomaat (1997)
 - ❑ Birutis ym. v. Liettua (2002)
 - ❑ Krasniki v. Tšekin tasavalta (2006)
 - ❑ Al-Khawaja ja Tahery v. Yhdistynyt kuningaskunta (2011); (*linjanmuutos!*)
 - ❑ Ellis ja Simms v. Yhdistynyt kuningaskunta (2012)
 - ❑ Sarkizov ym. v. Bulgaria (2012)
 - ❑ Papadakis v. Makedonia (2013)
 - ❑ Pesukic v. Sveitsi (2013)

EIT:n oikeuskäytäntö

- ❑ EIT:n oikeuskäytännössä anonyymille todistelulle on asetettu reunaehdot oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin näkökulmasta
- ❑ Viime aikoina sovelletut kriteerit (Al-Khawaja ja Tahery →):
 - 1) Onko anonyymille todistelulle hyväksyttävä peruste (välttämättömyys)?
 - 2) Onko anonyymin todistajan kertomus ainoa tai ratkaiseva näyttö syytteen tueksi?
 - 3) → Jos ainoa tai ratkaiseva näyttö, onko vastakuulustelu-oikeuden rajoitukset kompensoitu puolustuksen toimintamahdollisuuksia turvaavilla järjestelyillä?
- ❑ Tuomioistuimen kokoonpanon tietoisuus anonyymin todistajan henkilöllisyydestä yksi oikeudenmukaisuutta turvaava tekijä (vrt. HE – otettiin huomioon lopullisessa laissa)
- ❑ Erityisen tiukat edellytykset poliisien kuulemiselle anonyymisti

Uudet säännökset

□ ROL

- 5 luvun 11 a – 11 e §: anonyymistä todistelusta päättäminen
- 7 luvun 5 a §: haasteen antaminen anonyymiä todistajaa koskevassa asiassa
- 11 luvun 4.3 §: tuomioistuimen erityinen perusteluvollisuus

□ OK 17 luku

- 21 §: todistamiskielto (henkilöllisyys, yhteystiedot)
- 33 §: anonyymin todistajan kuulemisen edellytykset
- 43.3 §: anonyymillä todistajalla ei velvollisuutta ilmoittaa henkilöllisyyttään
- 44.2 § 4 kohta: anonyymi todistaja ei anna vakuutusta
- 53 §: menettely (anonymiteetin suojaaminen, kysymysten esittäminen)

Anonymiteetistä
päättäminen
erillisestä
hakemuksesta

Anonyymin
todistajan
kuuleminen
rikosasian
oikeudenkäynnissä

Päättäminen

- Anonymiteettiä haetaan kirjallisesti erillisessä hakemusmenettelyssä syyteasiassa toimivaltaiselta tai muulta käräjäoikeudelta, jossa asian käsittely käy sopivasti päinsä (ROL 5:11a.1, 5:11b.1)
 - Hakemus mahdollinen jo esitutkinta- tai syyteharkintavaiheessa
- Hakijana syyttäjä, epäilty tai vastaaja (ROL 5:11a.1)
 - Syyttäjän hakiessa määrättävä julkinen asiamies valvomaan epäillyn/vastaajan etua (ROL 5:11c.1)
- Hakemuksen käsittelee käräjäoikeuden puheenjohtaja → sama tuomari myöhemmin pj:na rikosasiassa (ROL 5:11b.2–3)
 - Jos estynyt, pj:n perehdyttävä hakemusmenettelyn aineistoon
 - Perehtymisvelvollisuus myös muutoksenhakuasteen pj:lla

Päättämisen edellytykset (ROL 5 luvun 11 a § 1 mom.)

Tuomioistuin voi [...] päättää, että rikosasiassa kuullaan henkilöä todistajana siten, ettei hänen henkilöllisyytensä eivätkä yhteystietonsa paljastu (anonyymi todistaja), jos:

1) rikosepäily tai syyte koskee rikosta, josta säädetty ankarin rangaistus on **vähintään kahdeksan vuotta vankeutta**, taikka [törkeää paritusta tai ihmiskauppaa] taikka tällaisen rikoksen yritystä tai osallisuutta tällaiseen rikokseen; ja

2) menettely on **välttämätön** anonyymien todistajien tai häneen oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 17 §:n 1 momentissa tarkoitettussa suhteessa olevan henkilön suojaamiseksi henkeen tai terveyteen kohdistuvalta vakavalta uhalta.

Muut säännökset päättämisestä

- ❑ 11 c.2 §: käsittelyn julkisuus
 - ❑ Läsnä hakija (ja julkinen asiamies)
 - ❑ Voidaan kuulla potentiaalista anonyymiä todistajaa
 - ❑ Voidaan kuulla muuta henkilöä kuin epäiltyä/vastaajaa, jos tarpeen eikä vaaranna tarkoituksen toteutumista

- ❑ 11 d §: oikeudenkäyntiasiakirjojen salassapito ja julkisuus
 - ❑ Pääsääntönä salassapito, 60 v salassapitoaika
 - ❑ Julkiseksi tulosta eri tilanteissa säädetty

- ❑ 11 e §: muutoksenhaku
 - ❑ KäO → HO tyytymättömyyttä ilmoittamatta (7 pv, vastausaika 7 pv)
 - ❑ HO → KKO valitusluvalla
 - ❑ Valitus käsiteltävä kiireellisenä, HO:n päätöstä heti noudatettava ellei KKO toisin määrää

Kuulemisen edellytykset (OK 17 luvun 33 §)

Todistajaa voidaan kuulla rikosasiassa siten, ettei hänen henkilöllisyytensä eivätkä yhteystietonsa paljastu (anonyymi todistaja), jos:

- 1) häntä on oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 5 luvun 11 a–11 e §:n perusteella tehdyn päätöksen mukaan päätetty kuulla anonyymisti;
- 2) päätös on lainvoimainen tai sitä on mainitun luvun 11 e §:n 3 momentin mukaan noudatettava;
- 3) pääkäsittelyssä tutkitaan syytettä siitä rikoksesta, jonka selvittämiseksi hänelle on myönnetty anonymiteetti; **ja**
- 4) hän vaatii, että häntä kuulustellaan siten, ettei hänen henkilöllisyytensä paljastu.

- Anonymiteetti rikoskohtainen ja vaatii myös *syytettä* riittävän törkeästä tekemuodosta (esim. kun esitutkinnassa nimike eri kun syytteessä)
- Myönnetty anonymiteetti ei välttämättä lopullinen, vaan kuulemishetken tilanne ratkaisee → kuulemisesta luopuminen tai kuuleminen ilman anonymiteettiä

Kuulemismenettely (OK 17 luvun 53 §)

Tuomioistuin voi rikosasiassa päättää, jos se on anonyymien todistajien henkilöllisyyden salaamiseksi välttämätöntä, että häntä kuullaan pääkäsittelyssä näkösuojan takaa tai vastaajan läsnä olematta taikka hänen henkilökohtaisesti läsnä olematta käyttäen puhelin- tai videoyhteyttä taikka muuta soveltuvaa teknistä tiedonvälitystapaa. Todistajan ääni voidaan kuulemisessa myös muuntaa siten, ettei anonyymiä todistajaa voi siitä tunnistaa.

Asianosaisille on varattava tilaisuus esittää anonyymille todistajalle kysymyksiä.

Sen estämättä, mitä 51 §:n 3 momentissa säädetään, anonyymiä todistajaa kuullaan yleisön läsnä olematta, jos se on anonyymien todistajien henkilöllisyyden salaamiseksi välttämätöntä.

Todistamiskielto (OK 17 luvun 21 §)

Jäljempänä 33 §:ssä tarkoitettu anonyymi todistaja saa kieltäytyä todistamasta siltä osin kuin todistaminen saattaisi paljastaa hänen henkilöllisyytensä tai yhteystietonsa.

Jokaisella muulla kuin anonyymillä todistajalla on velvollisuus kieltäytyä todistamasta siltä osin kuin todistaminen saattaisi paljastaa anonyymin todistajan henkilöllisyyden tai hänen yhteystietonsa.

Anonyymin todistajan henkilöllisyyden paljastamisesta tuomioistuimen päätöksellä säädetään oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 7 luvun 5 a §:ssä.

KKO 2015:86

KKO 2015:86

Antopäivä: 19.11.2015

Perätön lausuma viranomaismenettelyssä
Asiantuntija - Asianosaisen käyttämä asiantuntija
Todistelu - Hyödyntämiskielto
Oikeudenkäyntimenettely - Prosessinjohto

Käräjäoikeus oli tuominnut A:n rangaistukseen kahdesta perättömästä lausumasta viranomaismenettelyssä. Keskeisenä syyttää tukevana näyttönä syyttäjä oli vedonnut A:lle suoritettua kielianalyysiä koskevaan lausuntoon, jonka laatijaa ei ollut nimeltä yksilöity. Hovioikeus katsoi kysymyksen olevan niin sanotusta ***anonymistä todistelusta*** eikä hyväksynyt lausuntoa todisteeksi ja hylkäsi syytteen.

Kysymys sanotun lausunnon arvioimisesta todisteluna. Kysymys myös hovioikeuden menettelyn oikeellisuudesta, kun se ei ollut ennen todisteen vastaanottamista koskevan päätöksen tekemistä selvittänyt, vaatiiko A lausunnon laatijan kuulemista, ja tarvittaessa varannut tämän jälkeen syyttäjälle tilaisuutta selvittää lausunnon antajan henkilöllisyyttä.

Alemmat oikeusasteet

- ❑ KäO: kielianalyysilausunnon hyödyntämiselle todisteena ei estettä → syyllinen
- ❑ HO: kielianalyysilausunto anonyymiä todistelua, jota nykyinen laki ei salli → hyödyntämiskielto → syytön

KKO:n kannanotot

- Lausunnon luonne anonyyminä todisteluna ja hyödynnettävyys
 - 21. [...] Nimettömän kirjallisen asiantuntijalausunnon vastaanottamisessa ei kuitenkaan ole kysymys todistajan suullisesta kuulemisesta anonyymisti siten, ettei hänen henkilöllisyytensä tule hänet nimenneen asianosaisen vastapuolen tietoon **eikä nimetöntä asiantuntijalausuntoa siten voida pitää sellaisena anonyyminä todisteluna, jonka vastaanottaminen ei ole sallittua.**
 - 22. Kysymys **ei ole ollut myöskään sellaisista poikkeuksista vapaan todistelun periaatteeseen** kuin esimerkiksi laissa säädetyn vaitiolo-oikeuden piiriin kuuluvista (KKO 2009:88) tai itsekriminointisuoja loukkaamalla saaduista todisteista (KKO 2012:45). Todisteen tai sen sisältämän tiedon hankkiminen **lainvastaisellakaan tavalla tai muutoin virheellisellä menettelyllä ei yleensä merkitse estettä todisteen hyödyntämiselle**, vaan ensisijaisena seurauksena on todisteen **näyttöarvon alentaminen** sen mukaan, miten virheellisyys vaikuttaa todisteen luotettavuuteen (esimerkiksi KKO 2011:91).

KKO:n kannanotot

- Luotettavuuden arviointi (hyödynnettävyys)
 - 23. Asiantuntijalausunnon luotettavuuden arvioinnissa olennainen merkitys saattaa olla sen viranomaisen tai yhteisön yksilöimisellä, jonka palveluksessa olevasta asiantuntijasta on kysymys. Lausunnon edellyttämästä asiantuntemuksesta vastaa tällöin myös sanottu viranomainen tai yhteisö ja lausunnon antaneen henkilön ammattitaito ja hänen ammatti- tai virkanimikkeensä voidaan kuvata erikseen lausunnossa. **Näistä syistä yleiseksi ja ehdottomaksi edellytykseksi kirjallisen asiantuntijalausunnon hyväksymiselle todisteluna oikeudenkäynnissä ei voida asettaa sen antajan henkilöllisyyden ilmoittamista.** Jos sen sijaan edellä mainittuja perusteita lausunnon antajan asiantuntemuksen arvioimiseen sen antaneen tahon perusteella ei ole, nimettömän lausunnon osalta tuomioistuimelta voivat puuttua kokonaan edellytykset harkita, onko kysymyksessä ylipäätään sellainen alan asiantuntijan lausunto, joka voidaan ottaa vastaan kirjallisena.
 - 24. Kuten edellä on todettu, **asianosaisella on niin halutessaan oikeus kuulla sekä tuomioistuimen että asianosaisen nimeämää asiantuntijaa suullisesti**, ellei kuulemista pidetä ilmeisen merkityksettömänä. Ihmisoikeustuomioistuimen ratkaisukäytännön ja kotimaisen oikeuskäytännön mukaan vastakuulustelu-oikeutta voidaan rajoittaa oikeudenkäynnin oikeudenmukaisuuden kärsimättä lähinnä tilanteissa, joissa todistajaa tai asiantuntijaa ei voida saada oikeudenkäynnissä kuultavaksi. Henkilökohtaisen kuulemisen tarpeellisuutta arvioitaessa sen ilmeistä merkityksettömyyttä on tulkittava suppeasti.

KKO:n kannanotot

☐ Luotettavuuden arviointi (jatkuu)

- ☐ 25. Asiantuntijalausunnon laatijan henkilöllisyyden ilmoittaminen on tarpeen suullisen kuulemisen toteuttamiseksi. **Tämän ohella kirjallisen asiantuntijalausunnon nimettömyys vaikeuttaa asiantuntijan kelpoisuutta ja luotettavuutta koskevaa arviointia.** Asiantuntijan henkilöllisyyden ilmoittaminen voi vaikuttaa asianosaisten harkintaan siitä, haluaako hän nimetä asiantuntijan suullisesti kuultavaksi, sekä tuomioistuimen harkintaan suullisen kuulemisen tarpeellisuudesta.

☐ Hovioikeuden menettely

- ☐ 29. [...] Hovioikeuden olisi tullut prosessinjohtoon kuuluvin toimin ensin selvittää, vaatiiko valittaja nimenomaisesti lausunnon antajan suullista kuulemistä ja millä perusteella. Hovioikeus olisi tämän jälkeen voinut harkita, onko lausunnon laatijaa tarpeen kuulla suullisesti vai onko mahdollisesti riittävää, että hänen henkilöllisyytensä on asianosaisten ja tuomioistuimen tiedossa.
- ☐ 30. Jos hovioikeus olisi katsonut suullisen kuulemisen olevan tarpeen, sen olisi tullut varata syyttäjälle mahdollisuus selvittää lausunnon laatija tai vielä lausua kysymyksestä. [...]
- ☐ 31. Korkein oikeus katsoo, että hovioikeus on menetellyt virheellisesti, kun se ei ole ennen kielianalyytilausunnon huomiotta jättämistä koskenutta päätöstään ottanut tarkemmin selvää vastaajan sanottuun lausuntoon liittyvistä henkilötodistelua koskevista vaatimuksista ja tarvittaessa varannut syyttäjälle tilaisuutta lausunnon laatijan henkilöllisyyden selvittämiseen.

KKO:n johtopäätökset

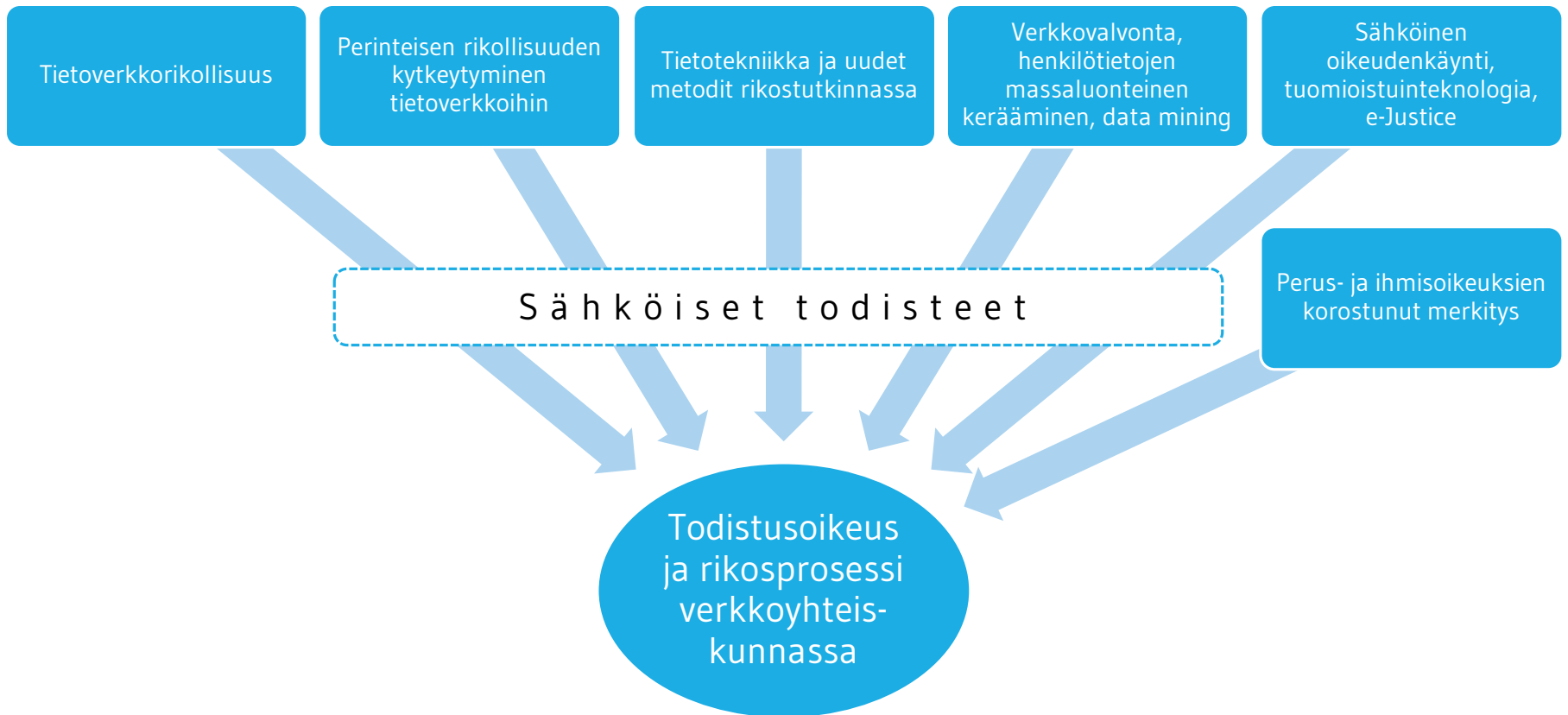
- 32. Korkein oikeus katsoo, että kohdassa 31 kuvatun hovioikeuden virheellisen menettelyn vuoksi asiassa on jäänyt selvittämättä, onko asiassa tarpeen kuulla Skandinavisk Språkanalys AB:n kielianalyysilausunnon laatijaa henkilökohtaisesti, ja mikäli tämä katsotaan tarpeelliseksi, hankkiiko lausunnon todisteluksi nimennyt syyttäjä sellaisen selvityksen, että kuuleminen voidaan toteuttaa. **Ennen sanottuja toimenpiteitä ei voida tarkemmin arvioida, mikä oikeudellinen merkitys asiassa on sillä, että lausunto on esitetty vain kirjallisena. Näistä syistä asia on palautettava hovioikeuteen uudelleen käsiteltäväksi.**

Päätöksen suhde uuteen lakiin

- ❑ Useassa perustelukohdassa viitataan uuteen lakiin ja sen esitöihin
 - ❑ 10.: asiantuntijan ja todistajan ero
 - ❑ 14.: asianosais- ja tuomioistuinasiantuntijoiden erottelusta luopuminen, kelpoisuus ja puolueettomuus
 - ❑ 17.: asiantuntijan suullinen kuuleminen (”vastaavalla tavalla”)
 - ❑ 30.: hyödyntämiskieltoa koskeva yleissäännös
- ❑ Anonyymien todistelun osalta ei viitata uuteen lainsäädäntöön – selvää on, ettei nimetön kirjallinen asiantuntijalausunto jatkossakaan ole anonyymiä todistelua lain tarkoittamassa merkityksessä
- ❑ Jatkossa asianosaisen hankkiman kirjallisen asiantuntijalausunnon laatijaan soveltuvat puolueettomuus- ja esteellisyysvaatimukset
- ❑ Hyödyntämiskielto mahdollinen yleissäännöksen nojalla, jos oikeudenmukainen oikeudenkäynti vaarantuu – ei ehdotonta nimettömän asiantuntijatodistelun kieltoa
- ❑ Luotettavuuden alentaminen ensisijainen vaihtoehto hyödyntämiskieltoon nähden

Sähköiset todisteet

Konteksti

Lähtökohta

Käsite ja lähikäsitteet

- Sähköiset/elektroniset/digitaaliset todisteet

- Data

- Sähköiset jäljet

Määritelmiä rikosprosessin näkökulmasta

- Casey 2011: “[a]ny data stored or transmitted using a computer that support or refute a theory of how an offense occurred or that address critical elements of the offense such as intent or alibi.”

- UNODC 2013: “Evidence is the means by which facts relevant to the guilt or innocence of an individual at trial are established. Electronic evidence is all such material that exists in electronic, or digital, form.”

Ominaisuudet ja luokittelu

Datan (ja sähköisten todisteiden) perusominaisuuksia

- Laitteisto- ja ohjelmistosidonnaisuus
- Kopioitavuus
- Siirrettävyys
- Muokattavuus
- Haihtuvuus
- Volyymi

Esimerkkejä todisteina merkityksellisistä sähköisistä jäljistä

- Käyttäjän tiedostot (luodut, tallennetut, muokatut valokuvat, videot, äänileikkeet, asiakirjat, taulukot jne.)
- Sovellusohjelmat
- Sovellusohjelmien historiatiedot
- Sähköposti ja muu viestintä
- Järjestelmärekisteri ja asetustiedostot
- Lokitiedostot
- Verkkoliikenne

- Tutkinnassa luodut tallenteet
- Oikeudenkäynnissä luodut tallenteet

Etukäteinen varmistaminen

- Ongelma: sähköisten jälkien syntyminen ja säilyminen usein satunnaista → sähköistä todistusaineistoa ei välttämättä saatavilla esitutkintavaiheessa
- Ratkaisuja
 - Tietojärjestelmien suunnittelu
 - Lokitoiminnot (kuuluu mm. eräiden rekisterinpitäjien velvollisuuksiin)
 - Hälytysjärjestelmät
 - Välitystietojen säilytysvelvollisuus (TYK 157–159 §)
- Kun em. ratkaisuja otetaan käyttöön, lain vaatimukset on huomioitava!
 - Yksityisyys
 - Henkilötietojen suoja
 - Luottamuksellisen viestinnän suoja

Oikeudellisia perusongelmia

- ❑ Esitutkintaviranomaiset tarvitsevat laissa määritetyt, ajantasaiset ja tehokkaat toimivaltuudet rikosten selvittämiseen digitaalisessa ja verkottuneessa toimintaympäristössä
- ❑ Sähköisiä todisteita saatavilla eri lähteistä (epäilty, uhrit, kolmannet osapuolet) → tarvitaan erilaisia toimivaltuuksia
- ❑ Rikosten selvittämisintressi vs. yksilön (lähinnä epäillyn) oikeusturva ja muut perus- ja ihmisoikeudet → tarvitaan erilaisia oikeusturvajärjestelyjä
 - ❑ Aineelliset edellytykset
 - ❑ Menettelylliset edellytykset
 - ❑ Minimointimekanismit
 - ❑ Kontrollimekanismit
 - ❑ Lainvastaisen menettelyn seuraamukset

Mahdollinen sähköinen todiste?

abc.asc

Type: ASC File

Size: 81,6 KB (83 604 bytes)

File system metadata; e.g., date created/accessed/modified

-----BEGIN PGP MESSAGE-----

Version: GnuPG v2

```
VqMpnA4qXAeXStHgzFVgOUI60WtggoylEMyJZx7QNNLxCPvZTJUyANW01MLFk7LJ
gmChpEYLg3cRIxXB1OsXD6ZvUNTJPezNCR8LmmjJZ2fGV+FoN+V0F46fy/aLLwzs
v9faT+KqWuLXPX2uuHcwLosgvnX1JvUsEdPbZzssl2JnawYEFUPwWntGnCc0PhyK
7lXwCoyfLVYQ4WSECmQ15ns0CaawU9632XWeIJhg/dLtAeQv1Ixq69vfvDQpoIpX
oTA43vk8Vexpm/tSe/xDU3qYvNkddq87Z8E/wV64IswV337OropA8n9R+i/Juc5+
MKJKXxzojNZqOuNbr+WxnQSa5405kN65sW5vxN9EYvOodXhx7ZQxLWdh9zk6EEcW
V/XGCjQ/6eazL6J9Qx5vsz0vBXLKIqRfPtXshq3QtY2nkGq6dQ+t6G0HRjU25mJ
yLT5shRKALi8RbHzYcAoS3TaZKUeCQrrXwuKuPNX0xMhrUbe63YTKPLlzVTACgv
+iiABiml1jqP+EkOg+mDbxrMMXw3Ra5KirDwDcJou77GGIrg0x343FXJhplHggPk
WkYytC+yipSbjkki8tUm/n+qaXCPyMh7u5H4gzFURx9c9JoTKF2ihLKNgXrLcFiq
TnvB8MZt+r6ZW9/d3kYKi99Iv66FZQ1b2rLg2ySvH1QhzxjiQqaNSRKqxnKodpkf
0WUbjIiUFDf5r12R9pa//SofYRXulPohUkn87TflluIdnkbCxK+WjDs8+Is2kHm9
oe7PHuskRxlftkENNlRCbIpLyEDPTdFdYJ8KHZVT/JXh1AX94a40vIm8CnidUnt/
```

...

```
bbViXcHo7DMh6F+PjDZY+X9zamF2Gv03C1F/y+uz2k5bUUEAiaMFTr0z90tRwaOM
gUFRfck4uJRYJdBoAsgzEaasStJBN/PxzSq0c7eNfXc7dX2vjjesSoGsY8WNCqx36
7Gn7ueplSgoejsShtFXzH+rz/zM=
```

=yFnb

-----END PGP MESSAGE-----

= Salattu tiedosto
(*salateksti*)

abc.jpg

Type: JPEG image

Size: 65,9 KB (67 580 bytes)

File system & Exif metadata;

Date taken: 18.2.2013 15:40

Camera maker: Nokia

Camera model: Lumia 920

GPS Latitude: 41; 53; 36.10800000000075

GPS Longitude: 12; 28; 58.8600000000005

etc.

= Alkuperäinen/dekryptattu
tiedosto (*selkoteksti*)

Teknis-käytännöllisiä ongelmia

- Menetelmien ja työkalujen valinta ja oikea toteuttaminen/käyttö
- Datan ominaisuudet: data voi tuhoutua, muuttua ja olla vaikeasti löydettävissä tai tarkasteltavissa
- Epäilyn tietoiset vastatoimenpiteet
 - Datan tuhoaminen
 - Datan väärentäminen
 - Datan piilottaminen
 - Hyökkäykset digitaaliforensisia menetelmiä/työkaluja vastaan
- Koulutus ja ammattitaidon ylläpitäminen
 - Rikostutkijat
 - Syyttäjät, asianajajat ja tuomarit

Pakkokeinot ja muut hankintaa turvaavat säännökset

- ❑ **Etsintä** (*PKL 8 luku*)
 - ❑ **Laite-etsintä**: laitteen informaatio sisältö (data)
 - ❑ **Paikkaan ja henkilöön** kohdistuvat etsinnät: tutkittavien laitteiden löytäminen
- ❑ **Takavarikko** (laitteet ja niiden osat) ja **jäljentäminen** (data) (*PKL 7 luku*)
- ❑ Datan **säilyttämismääräys** (*PKL 8:24–26*) ja **-velvollisuus** (*TYK 157 §, huom. yleisesti RL 15:7–8, 11*)
- ❑ Datan **esittämismääräys** ja **-velvollisuus** (ei erityissäännöksiä; *ETL:n ja OK:n yleissäännökset*)
- ❑ Keinot suojauksen tai salauksen murtamiseksi
 - ❑ **Avustamisvelvollisuus** (*PKL 8:23, de facto purkamismääräys, ei koske epäiltyä*)
 - ❑ **Etsinnät, tarkkailu, telepakkokeinot** jne.
 - ❑ **Henkilötuntemerkkien ottaminen** (*PKL 9:3*)?
- ❑ Tietojärjestelmien ja tietoverkkoviestinnän reaaliaikainen tarkkailu (*PKL 10 luku, PolL 5 luku*)
 - ❑ **Tarkkailutyypiset pakkokeinot** (erityisesti **tekninen laitetarkkailu**)
 - ❑ **Telepakkokeinot**
- ❑ **Muut salaiset pakkokeinot** tietoverkoissa (*PKL 10 luku, PolL 5 luku*)

Esittäminen oikeudenkäynnissä

☐ Lähtökohtana **vapaa todistelu** (OK 17:1.1)

- ☐ Asianosaisella on oikeus esittää haluamansa näyttö asian tutkivalle tuomioistuimelle sekä lausua jokaisesta tuomioistuimessa esitetystä todisteesta, jollei laissa toisin säädetä.
- ☐ Poikkeuksia: OK 17:8, velvollisuudet ja oikeudet kieltäytyä todistamasta, kirjallisen kertomuksen käyttökielto (ja hyödyntämiskiellon ennakkollinen vaikutus)

→ Kaikenlaisten sähköisten todisteiden esittäminen lähtökohtaisesti sallittua

☐ Sähköiset todisteet **eivät ole** OK 17 luvussa säädelty **todistuskeino** → esitettävä noudattaen jotakin todistuskeinoa koskevia säännöksiä = luokiteltava johonkin kategoriaan

Todistuskeinot OK 17 luvussa

- ❑ **Henkilölliset todistuskeinot:** datasta kertominen (sisältö, merkitys)
 - ❑ **Asianosaisen kuulustelu:** kertoo tosiseikoista havaintojensa pohjalta
 - ❑ **Todistaja:** kertoo tosiseikoista havaintojensa pohjalta
 - ❑ **Asiantuntija:** kertoo kokemussäännöistä ja niiden soveltamisesta
 - Missä tahansa roolissa oleva henkilö voi kertoa datasta ilmenevistä tai siihen liittyvistä seikoista
 - Sisällöstä kerrottaessa henkilöllinen todistuskeino ei yleensä välittömin tai paras (OK 17:8 4 k)!
- ❑ **Reaaliset todistuskeinot:** datan esittäminen sähköisesti tai tulosteena
 - ❑ **Asiakirja:** olennaista ”kirjallinen selitys”
 - ❑ **Katselmus** (esine, kiinteä omaisuus, paikka, muu kohde): tuomarin suorat aistihavainnot
 - Datasta koostuva tai dataan perustuva todiste voi olla kumpi tahansa tai molempia
 - Välittömyys voi toteutua paremmin, mutta ei välttämättä täydellisesti; voi myös olla, että joku ei-sähköinen todiste on välittömämpi ja luotettavampi
 - Merkitys voi jäädä epäselväksi

Esittämismenettely

- Henkilöllisten todistuskeinojen osalta OK 17 luvussa varsin kattava menettelysäännöstö
- Reaalisten todistuskeinojen osalta sääntely hyvin niukkaa
 - OK 17:39: Asiakirjasta saadaan esittää jäljennös, jollei tuomioistuin määrää, että asiakirja on esitettävä alkuperäisenä.
 - OK 17:54: Asiantuntijalausunto, asiakirja, katselmuskohde sekä 24 §:ssä tai 47 §:n 2 momentissa tarkoitettu kertomus tai lausuma on pääkäsitteilyssä esiteltävä tarpeellisilta osiltaan.

Esittämisen ongelmakohtia

- Datan sisällön ja merkityksen selvittäminen voi edellyttää eri keinojen yhdistelemistä (ei erityisiä säännöksiä, ei estettä)
- Tekniset järjestelmät (laitteet, ohjelmistot); yhteensopivuus?
- Millainen esittäminen takaa parhaiten alkuperäisyyden, eheyden ja luotettavuuden osoittamisen?
- Mitkä ovat esitystavan psykologiset vaikutukset?
 - Erityisesti tietokoneella luodut rekonstruktiot/visualisoinnit (esim. tietokoneella luotu animaatio rikostapahtumasta tunnettujen/oletettujen faktojen perusteella), myös esim. visuaalisesti havainnollistava powerpoint vs. pelkkä suullinen kertominen?
 - Vastapuoli voi kiinnittää huomiota mahdollisiin virheisiin ja esitystavan psykologisiin virhelähteisiin (kontradiktorisuuden toteutuminen)

Yleistä todistusharkinnasta

- ❑ Lähtökohtana **vapaa todistusharkinta** (OK 17:1.2)
 - ❑ Tuomioistuimen on esitettyjä todisteita ja muita asian käsittelyssä esiin tulleita seikkoja harkittuana päätettävä, mitä asiassa on näytetty tai jäänyt näyttämättä. Tuomioistuimen on perusteellisesti ja tasapuolisesti arvioitava todisteiden ja muiden seikkojen näyttöarvo vapaalla todistusharkinnalla, jollei laissa toisin säädetä.
- ❑ Riita-asiat
 - ❑ Todistustaakka: asianosaisella niistä seikoista, joihin hänen vaatimuksensa tai vastustamisensa perustuu (OK 17:2.1)
 - ❑ Näyttökynnys: uskottava näyttö (OK 17:2.2)
- ❑ Rikosasiat
 - ❑ Todistustaakka: kantajalla eli yleensä syyttäjällä (OK 17:3.1)
 - ❑ Näyttökynnys: ei jää varteenotettavaa epäilyä (OK 17:3.2)

Yleistä todistusharkinnasta

- Vapaa todistusharkinta \neq mielivalta
 - ”Perusteellisesti ja tasapuolisesti”
 - Perusteltavuus (OK 24:4)
 - Ymmärrettävyys
 - Yleiset tiedon luotettavuuden arvioinnin kriteerit
 - Hyväksytty kokemusperäinen ja tieteellinen tieto
- Todistusharkintametodit = deskriptiivisiä ja osin normatiivisia malleja todistusharkinnan jäsentämiseen vapaan todistusharkinnan sisällä
 - Frekvenssimallit (todistusarvometodi, teemametodi)
 - Hypoteesimetodi (Diesen)
 - Kertomusmalli(t)
 - Selitysmalli(t)
 - Kolflaathin malli: 1) johtopäätös malli + 2) kertomusmalli + 3) selitysmalli

Kaksi näkökulmaa arviointiin

Datan muokattavuus

sähköiset todisteet on
oletettava aina
epäluotettaviksi?

Luottamus tietojärjestelmien
toimintaan, ”kone ei erehdy
niin kuin ihminen”

sähköiset todisteet on
oletettava aina
luotettaviksi?

Molemmat em. olettamukset ovat vaarallisia!

Sähköisten todisteiden arviointi

❑ Yksittäisen sähköisen todisteen (esim. esitutkinnassa jäljennetty asiakirja- tai valokuvatiedosto) osalta tuomarin on vaikea todeta **alkuperää, eheyttä ja luotettavuutta** pelkästään havainnoimansa perusteella (→ määrittää näyttöarvoa erityisesti, kun vastapuoli kyseenalaistaa todisteen)

→ Kopiointitapa, metadata, dokumentointi, hallintaketju, tekniset varmistuskeinot (esim. kryptografiset tiivisteet) – pystyttävä osoittamaan!

❑ Monilla tuomioistuimen lakimies- ja maallikkojäsenillä heikot valmiudet arvioida sähköisiä todisteita ja ymmärtää niihin liittyviä kokemussääntöjä

→ Näyttöratkaisun tekijät pitkälti asiantuntijoiden varassa; osapuolten osattava kiinnittää huomiota oikeisiin asioihin ja hankkia niistä selvitystä, joten myös avustajien rooli korostuu

❑ Todistusharkinnassa korostuu kuva kokonaisnäyttötilanteesta; eri todisteiden (sähköisten ja muiden) yhteisvaikutus → holistiset näytön arvioinnin mallit (tarinat, selitykset jne.)?

Sähköisten todisteiden arviointi

- Todistustaakka ja näyttökynnys usein ratkaisevia jutun lopputuloksen kannalta!
- Erityisesti rikosasiat: syyttäjän on näytettävä kaikki relevantit seikat (rikoksen tunnusmerkistötekijät) toteen niin, ettei syyllisyydestä jää varteenotettavaa epäilyä

Kiitos!

□ Tuoretta kirjallisuutta todistusoikeudesta:

- *Jokela, Antti*: Pääkäsittely, todistelu ja tuomio. Oikeudenkäynti III. Talentum. Liettua 2015.
- *Pölönen, Pasi – Tapanila, Antti*: Todistelu oikeudenkäynnissä. Tietosanoma. Tallinna 2015.
- *Rautio, Jaakko – Frände, Dan*: Todistelu. Oikeudenkäymiskaaren 17 luvun kommentaari. Edita. **Tulossa 2/2016**.
- *Riekkinen, Juhana*: Todisteiden hyödyntämiskiellot rikosprosessissa. Teoreettinen perusta ja oikeustila Suomessa. Oikeustiede–Jurisprudentia XLVII:2014 s. 119–202.
- *Riekkinen, Juhana*: Criminal Evidence in the Network Society: New Problems, New Solutions? Teoksessa Saarenpää, Ahti & Sztobryn, Karolina (eds.): Lawyers in the Media Society. The Legal Challenges of the Media Society. **Tulossa 2016**.
- *Stanikić, Teija*: Silminnäkijätunnistamisen näyttöarvo. Suomalaisen Lakimiesyhdistyksen julkaisuja. A-sarja N:o 323. Suomalainen Lakimiesyhdistys. Helsinki 2015.

□ Virallisjulkaisuja (todistelulainsäädännön uudistus):

- Todistelutoimikunnan mietintö OMML 69/2012
 - Vertaileva selvitys OMSO 65/2012
 - Lausuntokooste OMML 30/2013
- Hallituksen esitys 46/2014 vp
 - Perustuslakivaliokunnan lausunto 39/2014 vp
 - Lakivaliokunnan mietintö 19/2014 vp